

mere nationalt Grundlag, Felttoget i Nordtyskland 1711—12 i besværligt Samarbejde med de Allierede, Samarbejdet med Flaaden og Slaget ved Gadebusch December 1712. Det dernæst følgende Afsnit om Felttoget i Hertugdømmerne 1713—14, endende med den Stenbockske Hærs Overgivelse ved Tønning («Sønderjylland befriet for det tyske Herredømme»), kunde nok ligesom de følgende vidtløftige politiske Forhandlinger, som fra gottorpsk-svensk Side lededes af Görtz, have været afkortet noget. Derefter følger en særdeles god Fremstilling af Felttoget 1715, af Erobringen af de stærke og energisk forsvarede Fæstninger Stralsund og Wismar samt de svenske Landsdele deromkring. Herefter den planlagte Overgang 1716 af en dansk-russisk Hær fra Sjælland til Skaane, Karl XII.s første Felttog i Norge samme Aar, efterfulgt af Stilstand, medens Görtz og Czar Peter forhandlede om almindelig Fred; Kong Karls andet Angreb paa Norge 1718 og Fredsforhandlingerne i Stockholm.

En moderne Historiker (Chance: Transactions, 3, I og Engl. hist. review, 60) har udtrykt sig: »Af Resultatet af Fredsstiftelsen drog Hannover store Fordele, Preussen betydelige, Danmark meget ringe.« Om denne Opfattelse er rigtig, er dog et Spørgsmaal. Om Befolkningen i de slesvig-gottorpske Landsdele har følt Overgangen som en »Befrielse«, kan ligeledes betvivles; thi fra det hidtidige, meget lempelige gottorpske Herredømme kom den ind under det mere haandfaste »kongelige«.

Udtryk i Bogen som »Rævestreger« om de gottorpske Statsmænds politiske Arbejde, at Görtz og Bassewitz »kom i Totterne paa hinanden« o. l. er vel nok mere populære end nødvendigt. Forf.s Opfattelse af, hvad de norske Landdragoner var for noget, er vaklende. Betegnelsen af General Erhard Wedel som indvandret tysk adelig Officer og af Karl XII.s Svoger, senere Konge i Sverige, som Landgreve i Hessen er ikke korrekt. *Rockstroh.*

I serien »Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins« er som bd. XVIII 1936 udkommet Christian Degn: *Orla Lehmann und der nationale Gedanke* med undertitlen *Eiderstaat und nordische Einheit*. Det er for danske noget beskæmmende, at den første større videnskabelige undersøgelse over Lehmann kommer fra tysk side, men naturligvis modtager man med glæde dette vidnesbyrd om interesse for en af vore nationalliberale politikere, der hidtil er blevet temmelig stedmoderligt behandlet af historikerne. Forf. stemmer straks læserens forventning ved at

love at forsøge »der ganzen eiderdänisch-skandinavischen Bewegung näher zu kommen« og at fremstille forholdet mellem den danske nationalisme og den tyske bevægelse, saa at »der Kampf zwischen Deutsch und Dänisch sowie innerhalb der Parteien in Dänemark« kan fremtræde »in ursprünglicher Anschaulichkeit«; disse løfter opfylder bogen dog kun delvis. Meget udførligt og med adskillige interessante træk skildres derimod udviklingen af Lehmanns standpunkt i det nationale spørgsmaal og overfor skandinavismen, saaledes at hovedvægten er lagt paa tiden indtil 1848. Læsningen af bogen vækker imidlertid tvivl om, hvorvidt Lehmanns ideer paa disse omraader har besiddet tilstrækkelig fylde, originalitet og konsekvens til at bære en monografisk behandling paa 248 tættrykte sider. Ganske vist har forf. opgivet en oprindelig paatænkt systematisk fremstillingsform til fordel for en halvt biografisk, men den idéhistoriske skildring bliver dog hovedsagen for ham, og den er paa grund af den valgte form, der efter anmelderens mening betegner et uheldigt kompromis, unægtelig blevet mindre klar og overskuelig. — Af utrykt stof har forfatteren brugt Lehmanns papirer i det kgl. bibliotek, og han er vel bevandret i de trykte kilder. At han ikke har benyttet den for forstaaelsen af Lehmanns forhold til skandinavismen vigtige rektoratstale af prof. Friis 1933, kan skyldes, at hans bog, som fortalens datering lader formode, har foreligget trykfærdig allerede i 1932.

Poul Bagge.

Departementschef K. H. Kofoed har i en Bog: *Bornholms politiske Historie 1848 til vore Dage* (1848—52) skildret de politiske Tildragelser paa Bornholm under den grundlovgivende Rigsforsamling og Junigrundlovens første Tid. Værket er udarbejdet med stor Grundighed og Problembehandlingen er saa kritisk gennemført, at Bogen taaler Sammenligning med et tilsvarende værdifuldt Arbejde indenfor dansk Lokalhistorie: »Lars Bjørnbak og den bjørnbakske Bevægelse«. Skildringen skrider roligt, kronologisk frem, ingen Steder spores den ringeste politiske Tendens, kun kølig Ro og exact, næsten matematisk Behandling af det foreliggende Materiale.

Kildegrundlaget er i første Række Rigsdagstidende og Avismateriale, men foruden dette har Forf. iflg. Fortalen haft Adgang til Rigsarkivet og Rigsdagsbiblioteket. Imidlertid bør det ikke forties, at idet Rigsdagstidende er blevet Hovedkilden, har man Fornemmelsen af, at Forf. i for høj Grad lader Værket blive en